

ΔΙΚΤΥΟ 12

Παιδεία & Εκπαίδευση

ΚΕΙΜΕΝΟ 12.3

Εκπαίδευση και παιδεία

Ο Κώστας Μπαλάσкас (1939-2023) ήταν φιλόλογος και επίτιμος σύμβουλος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Το κείμενο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Νέα Παιδεία» (τ. 167, Σεπτέμβριος 2018).

[§1] Το θέμα της Έκθεσης που δόθηκε φέτος (2018) στις Πανελλαδικές Εξετάσεις ΓΕΛ φέρνει στη συζήτηση τον παιδευτικό σκοπό και ρόλο του σχολείου, που έχει σχεδόν λησμονηθεί πια και συρρικνώθηκε στο στενά και τυπικά εκπαιδευτικό. Ο προβληματισμός συνίσταται στη διάκριση της εκπαίδευσης από την παιδεία, που δεν είναι όμως απλή και δεν ξέρω αν ο σύγχρονος μαθητής, που έμαθε (τον έμαθαν) να ζητάει το άμεσα χρήσιμο και το εύκολο, είναι σε θέση να κατανοήσει αυτή τη διάκριση, ώστε να ανταποκριθεί στα ζητούμενα του θέματος.

[§2] Τη λέξη εκπαίδευση τη χρησιμοποιούμε και για τα ζώα. [...] Ανάλογα λέμε εκπαίδευση στα νέα όπλα, στις νέες τεχνολογίες, στο χειρισμό μηχανών κτλ. Ο εκπαιδευόμενος σε ορισμένο χρόνο και με ορισμένο τρόπο μαθαίνει κάτι που δεν ήξερε ή κάτι νέο και με τη μάθηση αυτή τροποποιεί τη συμπεριφορά του και βελτιώνει την εργασία του. Το ίδιο περίπου συμβαίνει και με τη σχολική εκπαίδευση. Ο μαθητής καλείται να αποκτήσει γνώσεις (ποικίλες από τα διάφορα μαθήματα) και δεξιότητες (ανάγνωση, κατανόηση, γραφή, λογισμό, τρόπους σκέψης, ικανότητες σωματικές ή τεχνικές) και να αντιδρά με τον λόγο, προφορικό ή γραπτό, στα ζητούμενα της ύλης των σχολικών μαθημάτων που μαθαίνει σε κάθε τάξη.

[§3] Η παιδεία είναι έννοια ευρύτερη, περιεκτικότερη, ουσιαστικότερη και υψηλότερη από την εκπαίδευση, γι αυτό και σωστά λέμε Υπουργείο Παιδείας και όχι Εκπαίδευσης. Η παιδεία εμπεριέχει την εκπαίδευση αλλά συμπεριέχει και έννοιες όπως αγωγή, μόρφωση, εμπειρία, πολιτισμός, ήθος, στάση ζωής κ.α. Πώς συνδέεται όμως η εκπαίδευση με την παιδεία και τι είναι αυτό που μετατρέπει την εκπαίδευση σε παιδεία; Είναι κυρίως η ποιότητα και ο τρόπος παροχής της εκπαίδευσης, τα ουσιαστικά περιεχόμενα, οι ενεργητικές μεθοδολογίες, τα ανοίγματα προς την πρακτική και κοινωνική ζωή.

[§4] Η σχολική εκπαίδευση με τα προγράμματα σπουδών, με τις μεθόδους διδασκαλίας, με την όλη οργάνωση της σχολικής ζωής, παράλληλα προς τους εκπαιδευτικούς στόχους, μπορεί να καλλιεργήσει στους μαθητές στάσεις και συμπεριφορές που συνδέονται με την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και με την ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία: να δημιουργήσει ενδιαφέροντα, να δώσει κίνητρα, να σφυρηλατήσει καλές συνήθειες (ευγένεια, καθαριότητα, εργατικότητα, τάξη, καλαισθησία κτλ.) και να περιστείλει κακές (αδιαφορία, οκνηρία κτλ.), να ενδυναμώσει τη θέληση, την επιμονή, την προσπάθεια, να προωθήσει υγιείς κοινωνικές αξίες όπως την εργασία και τη συνεργασία, την αποδοχή του άλλου και την αλληλεγγύη, την κατανόηση και την ανοχή, τον ορθό λόγο και το διάλογο, το θάρρος και την παρρησία, την υπεύθυνη ελευθερία και την κοινωνική ευθύνη, τη συνέπεια κτλ.

[§5] Η σχολική εκπαίδευση λοιπόν οφείλει να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στον παιδαγωγικό της ρόλο, συνδέοντας, ενισχύοντας και διευρύνοντας τις γνώσεις που μεταδίδει με τα ουσιαστικά στοιχεία και τις αξίες της εκπαίδευσης, αυτά που συνιστούν τον βαθύτερο σκοπό της και τον κοινωνικό χαρακτήρα της, αυτά που μετατρέπουν τις γνώσεις σε Γνώση, την εκπαίδευση σε παιδεία και τον εκπαιδευμένο άνθρωπο σε πεπαιδευμένο και πολιτισμένο. Η παιδεία είναι η ουσία της εκπαίδευσης του ανθρώπου. Χωρίς τις θετικές ανθρώπινες και κοινωνικές αξίες η εκπαίδευση παραμένει στενή και κενή, δεν εξανθρωπίζει και δεν κοινωνικοποιεί τον άνθρωπο, μπορεί μάλιστα να γίνει και επικίνδυνη.